

Krivi nazori o oderuštvo.

Zadnji čas ovajali so se pri nekaterih okrajnih sodiščih kot oderuštvo slučaji, kateri se po določenih zakona z dne 28. maja 1881., št. 47. d. z. ne morejo nikakor smatrati za oderuštvo.

Zakon „zoper nepoštene postopke v kreditnih opravilih ali poslih“ z dne 28. maja 1881., št. 47. d. z. stvarja v § 1. z novim zakonom lastno obširnostjo nov, kazenskemu zakoniku neznan pregrešek v varstvo gospodarske strani in moči posamezne osebe; kakor drugim novejšim zakonom, je tudi temu zakonu namen, graditi jezove proti vedno bolj rastoči povodnji, katera preti v različnih oblikah vničiti posamezna, za svoj obstoj boreča se gospodarstva.

Novi zakoni se navadno prav hitro po njihovem razglašenju razpravljajo in razlagajo; čudim se, da se je o zgoraj omenjenem zakonu še malo pisalo*), in da temeljite sistematične razprave o njem — kolikor je meni znano — do sedaj še nimamo.

Pač pa je izrekel kasacijski dvor svoje mnenje o posameznih znakih pregreška v zmislu § 1. leg. cit. že v mnogih

*) Sem spadajoči spisi so: Ungermann „Jurist. Blätter“ 1883. št. 17, 27, 28; Maitisch ravno tam št. 20, 25; Dr. V. F. „Ger. Halle“ 1885. št. 46; Geller „Centralblatt“ 1887., stran 582, 641; dalje znameniti Canstein-ov spis de lega ferenda „Ger. Zeitung“ 1880. št. 2, 3, 4.

slučajih, tako v sodbah: z dne 13. junija 1884. št. 3143.; 17. januarija 1885. št. 9585.; 16. novembra 1885. št. 6515.; 25. oktobra 1886. št. 9952.; 7. julija 1887. št. 2717. in 17. januarija 1887. št. 11550. (Manz Samml.: št. 649., 728., 846., 976., 1021., 1077.). Te izreke smatrati je za važna razlaganja posameznih zakonitih znakov. Nikakor ne nameravam v tem spisu presojudati in razpravljati zakon o oderuštvi iz znanstvenega stališča; pač pa hočem pojasniti tako rekoč za domačo rabo bistvene znake pregreška § 1. zakona z dne 28. maja 1881., št. 47. d. z. in, opirajoč se na nekatere ovdene slučaje, opozoriti na krive pojme in nazore, ki so se pokazali v tem oziru.

Naj sledita najprej dva izgleda teh slučajev:

Neka stara ženica hotela je, da bi si preskrbela za svoje stare dni mirno bivališče, kupiti na prodaj ponujeno hišico; imela je na nekem zemljišči zavarovano posojilo v znesku 200 gld.; neizkušena in nevedoč, kako bi to svojo terjatev najlože izterjala, da bi potem kupila hišico in plačala kupnino, šla je k nekemu imovitemu pa poštenemu kmetu ter ga prosila, naj prevzame to terjatev; on se je branil rekoč, da ne kupuje takih terjatev; slednjič pa se je vdal nujni prošnji ženice ter jej ponudil za njeno terjatev 120 gld.; ona je bila s to ponudbo takoj zadovoljna ter je spravila odštetih 120 gld., podpisavša dotično odstopno pismo. Pozneje se je ženica, katere terjatev je bila na varnem mestu vknjižena, začela kesati, meneč, da je dobila premalo za njo, in ovadila je stvar za oderuštvo, ker kupec ni hotel odstopiti od sklenjene pogodbe.

Drugi slučaj je v glavni stvari ta:

Nek lesni trgovec sklepal je z raznimi kmetskimi posestniki kupne pogodbe, vsled katerih so bili ti zavezani v gotovem času les v domenjeni množini in veličini mu pripraviti in izročiti, dajal jim je pa pri sklepanji pogodb precejšen znesek izrečno za „aro“ pogajaje si po zakonu mu že itak pristojeko pravico, terjati „aro“ v dvojnem znesku nazaj, ako se mu les ne bode izročil o pravem času in tako kakor je bilo domenjeno. Mnogi teh posestnikov so obljubili vse ter vzeli „aro“, potem pa lesa ali sploh niso oddali,

ali pa ne o pravem času in tako, kakor je bilo domenjeno. Trgovec se je v takih slučajih držal strogo domenjene pogodbe in zahteval ne le dvojni znesek dane „are“, temveč mnogokrat tudi odškodovanje trdeč, da je imel tudi on o gotovem času les oddati, da ga pa ni mogel, ker mu ga stranke niso pripeljale in da ima vsled tega toliko in toliko škode. Iztoženi zneski s stroški vred so vedno naraščali in ko so nekaterim dolžnikom začeli zaradi tega prodajati celo zemljišča, zdelo se je ljudem to strogo, akoravno po vsem zakonito postopanje trgovčevo silno krivično in oderuško; začeli so se toraj oglašati in prišlo je na dan mnogo takih slučajev.

Omeniti je še, da priznavajo dotični posestniki sami, da je bila pogodba sklenjena, kakor trdi trgovec, da je pogojena cena bila primerna in da so prejeli denar za „aro“.

1. Ako primerjamo navedena slučaja z zakonitimi znaki pregreška v zmislu § 1. zakona z dne 28. maja 1881., št. 47. d. z., kateri se glasi:

„Kdor — dajoč ali podaljšujoč komu kredit — dolžnikovo lehkomiselnost, ali znano mu stisko, slabo razumnost, neizkušenosť ali razburjenost v svojo korist obrne s tem, da sebi ali tretjemu obljubiti ali nakloniti da imovinskih dobičkov, kateri po brezmernosti svoji utegnejo dolžniku nakopati ali pospešiti pogubo v gospodarstvu, zakrivi se „pregreška“ —

vidi se takoj, da v teh pravnih opravilih ni dobiti glavnega znaka oderuštvā, to je okolščine, da se je tukaj komu dajal ali podaljševal kredit. Navadna in tipična pogodba, s katero se daje komu kredit, je posojilna pogodba in ta navadno v podobi menice; so pa lahko tudi druga pravna opravila, pri katerih se tudi lahko komu kaj kredituje; tako n. pr. kupna pogodba, če prodajalec kupcu kupnino upa, ali pa znabiti pozneje obrok, v katerem je bil upani znesek plačati, zopet podaljša. Potrebno pa ni, da se posodi ali upa le denar; vsaka porabljiva in namestilna reč je lahko predmet kreditnim opravilom, tako n. pr. žito, vino itd. če je potem o svojem času vrniti enako reč. Sklepajo se lahko — kakor ima to § 2. omenjenega zakona v mislih

— tudi navidezne pogodbe, s katerimi se prikriva kako pravno opravilo, katero je v istini kreditno opravilo; n. pr. nekdo proda navidezno drugemu kako reč, katero mu je v istini le zastavil za prejeta posojilo.

Zakon rabi preišljema splošen izraz „kredit“; ne omenja pa posameznih pravnih poslov, v katerih se pokazujejo kreditna opravila in tako se približuje veliko bolj namenu, da se presoja iz stališča § 1. leg. cit. lahko vsako pravno opravilo, je-li po konkretnem slučaju smatrati za kreditno opravilo, ali ne?

Bistveni in tako rekoč temeljni znak pregreška v zmislu § 1. zakona z dně 28. maja 1881., št. 47. d. z. je toraj istiniti značaj pravnega opravila kot takega, s katerim se daje ali podaljšuje komu kredit.

Zgoraj navedena slučaja nista tako pravno opravilo: ženica, hoteča spraviti svojo terjatev v denar, da bi kupila hišico, ni iskala kredita na to terjatev; trgovec pa je les istinito in ne znabiti le navidezno kupoval ter dajal „aro“, katera je bila všteti v kupnino: nikakor pa ni on ljudem na ta način posojeval.

2. Jako važno je pri pregrešku v zmislu § 1. leg. cit. vprašanje po hudobnem namenu; v čem tiči hudobni namen tega kaznjivega djanja? Zakon ga ne izraža tako jasno, kakor je to navada v kazenskem zakoniku; a to je pa gotovo, da ta pregrešek ne spada v vrsto tistih kaznivih djanj, pri katerih zadostuje že samo nepazljivo ali neprevidno ravnanje ali opuščenje; marveč da se zahteva poseben kaznjiv namen storilčev.

V nemškem izvorniku izraža se ta namen z besedo „wer . . . ausbeutet“, kateri izraz se pa ni srečno poslovenil, kajti slovenski izraz „kdor . . . v svojo korist obrne“ ne označuje dovolj tistega pojma, katerega si je mislil zakonodajatelj z besedo „ausbeuten“.

V slovenščini izraža se temu pregrešku lastni hudobni namen prav značajno z besedo „izsesavati“, „odirati“; za to „oderuštvo“.

Storilčev namen mora biti, gospodarske imovinske moči dolžnikove izsesavati, taiste toraj obračati v svojo, ali ka-

kega drugega korist na tak brezmeren način in pod takimi brezmernimi pogoji, da jih po naravnem teku stvari dolžnikovo gospodarstvo ne more prenašati; njemu mora biti glede na dejanske razmere, v katerih živi dolžnik, znano, da brezmernost njegovih zahtev vtegne vničiti, oziroma pospešiti vničenje in pogubo dolžnikovega gospodarstva.

Kdor, poznajoč razmere dolžnikove — naj bode to dolžnikova lehkomišelnost, ali kaka stiska in nujna potreba, ali pa slaba razumnost, neizkušenosť ali razburjenost — porabi ravno to stanje dolžnikovo v svojo ali kakega drugega korist, zahtevaje brezmerne imovinske dobičke, ta ga „dere“ v gospodarskem oziru, ta je oderuh; kjer pa upniku take razmere dolžnikove niso znane, kjer ne gre namen njegov na to, izsesavati dolžnikovo gospodarstvo v svojo korist, tam ni govoriti o oderuštvu, naj bodo sicer pogoji še tako ostri in težavni, ker tukaj ni tistega kaznjivega namena, katerega zahteva zakon.

Tudi tega zakonitega znaka ni dobiti v navedenih slučajih: kupec terjatve se je branil in le vsled moledovanja ženice vdal se je njeni prošnji, obljubivši jej 120 gld., s čimur je bila ona takoj zadovoljna; trgovec pa je kupoval les od ljudi, pri katerih se je zanašal, da ga dobi in je s precej visoko „aro“ hotel se le zagotoviti, da bodo stranke tem gotoveje spolnile svojo obljubo. Niti prvemu, niti drugemu ni bilo na tem, tuja gospodarstva izsesavati, jih z brezmernimi zahtevami spravljati v nevarnost pogube.

3. Predmet oderuštva je gospodarstvo, ne pa oseba dolžnikova; zatoraj zahteva zakon, da si storilec z zgoraj označenim namenom da obljubiti ali nakloniti imovinskih dobičkov, tedaj dobičkov iz dolžnikove imovine in njegovega gospodarstva.

Če bi kdo posodil komu kaki znesek pod še tako ostrimi, za osebo znabiti neznosnimi pogoji, n. pr. da ne sme občevati z kako drugo osebo, da je ne sme vzeti v zakon, da mora prestopiti k njegovi veri, i. t. d. ne mogel bi se smatrati za oderuha, ker njegovim zahtevam ni predmet dolžnikovo gospodarstvo in njegova imovina.

4. Imovinski dobički v škodo dolžnikovega gospodarstva morajo biti brezmerne. Kedaj so brezmerne, ne določuje

zakon in zakonodajatelj opustil je s prevdarkom predlog Cansteinov v „Ger. Zeitung“ 1880., št. 2., 3., 4., da naj se določi natanko visokost in mera dobička. Ko bi se bila določila taka meja že v zakonu, znal bi si pač vsak oderuh pomagati in pazil bi, da ne prekorači te meje, vendar pa bi bilo lahko njegovo, do te skrajne meje segajoče izsesavanje dolžnikovega gospodarstva po djanskih razmerah tako, da ga mora vsak previden človek zaznamovati za najhujše oderuštvo!

Ako kje, umestno bilo je ravno pri oderuštvu, prepustjati presojo o brezmernosti dobičkov previdnemu in razumnemu prevdarku sodnikovemu glede na vsaki posamezni slučaj. Brezmernost imovinskih dobičkov presoja toraj po našem zakoniku sodnik v vsakem posameznem slučaju, oziraje se na dejanski položaj; zaupano mu je s tem veliko, vendar pa je to edina pot, po kateri se pride najgotoveje do resničnega in pravičnega presojevanja vsakega posameznega slučaja, če je sodnik vesten, natančen in svojemu odgovornemu poklicu tudi kos.

5. Brezmernost imovinskih dobičkov mora biti taka, da po razmerah, v katerih živi dolžnik, v t e g n e nakopati ali pa pospešiti njegovo pogubo v gospodarstvu; nikakor pa ni treba, da se mora to zgoditi; zadostuje, da je brezmernost taka, da se po naravnem teku stvari more kaj takega zgoditi.

Tudi to ima presojeti kazenski sodnik po svojej vesti in previdnosti z ozirom na dejanski položaj.

Če je bil dolžnik ob času sklepanja dotičnega kreditnega opravila že v slabih, poginu se bližajočih gospodarskih razmerah, ne izključuje to nikakor oderuštva, ker zakon govori tudi o pospeševanju gospodarskega pogina.

V na primer navedenem drugem slučaju tudi znakov, pod št. 4. in 5. navedenih, ni dobiti; lesni trgovec ni zahteval ničesar brezmerne v pogubo kakega tujega gospodarstva; kupoval je les po navadni ceni, prodajalci so imeli odločitev, spolnijo li pogodbo, ali ne, v svojih rokah; ako so les prodajali in jemali denar, imeti so morali les v gozdu, ker sicer bi bili oni trgovca sleparili; treba jim je

bilo toraj le o pravem času oddati trgovcu les, in ta jim potem ni mogel ničesar storiti; če pa niso držali svoje besede, dolžni so bili „aro“ povrniti v dvojnem znesku; res jih je zadelo to hudo, ker je bila „ara“ visoka; a krivi so si bili tega sami, trgovcu se ne more očitati, da je oderuh. Če jih pa pri tem ni zadela nikaka krivda ali pa če je bil trgovec kriv, da se pogodba ni spolnila, tedaj pa so bili opravičeni v zmislu § 908. o. d. z. pred civilnim sodnikom vgovarjati tožnikovej zahtevi.

Ako slednjič še opomnim, da določbe o oderuštvi ne veljajo za trgovska opravila, pri katerih sta upnik in dolžnik trgovca v zmislu čl. 4., 5. in 6. trgovskega zakonika z dne 17. decembra 1862., št. 1. d. z. ex 1863., povedal sem to, kar je bilo temu spisu namen; kajti zakon z dne 28. maja 1881. št. 47. d. z. obsega še druge za kazenskega kakor tudi za civilnega sodnika važne določbe, katerih razpravljati pa tukaj ne nameravam.

Dr. K.

Komu se sme prisoditi odškodnina v kazenskej pravdi?

Rešitev vprašanja, komu gre prisoditi odškodnino? v kazenskej pravdi, je toliko važna, da se mi zdi umestno, pozornost častitih čitateljev „Slov. Pravnika“ vnovič obrniti na isto; in to tem bolj, ker v obširni literaturi, narasli ob priliki razmotrivanja načel kazensko-pravdnega reda z dne 23. maja 1873., vsaj kolikor mi nje je bilo dozdej na razpolaganje, ne nahajam enakega proizvoda, in je „Slov. Pravnika“ prvi časnik, koji je odprl svoja predala dotičnej razpravi.

Temeljita in povsem jasna in prepričalno podprta razprava g. X. v 3. številki tega lista podaja nam o namenu in pogojih adhaesivnega postopka toliko velevažnih podatkov, da bi bilo popolnoma odveč, ta moment razkladati še dalje. Ali dovoljeno mi bodi posebno povdarjati, da po moji misli